

PRIMĀTU KĀRTAS SUGU NOSAUKUMI LATVIEŠU VALODĀ

Aili Marnica

Latvijas Dabas muzejs

Adrese: K. Barona iela 4, Rīga, LV-1050.

aili.marnica@ldm.gov.lv

Kaut Latvijā primāti nedzīvo un mums tā ir eksotika, vairāku nozaru speciālisti savā darbā pastāvīgi saskaras ar tēmām, saistītām ar dzīvniekiem un augiem, kas nav raksturīgi Latvijas dabai, un tāpēc tām nav nosaukumu latviešu valodā. Lasot tulkotu literatūru un dzirdot zinātniski nepareizos primātu nosaukumus filmās par dabu, bet jo sevišķi izkropļotā veidā – presē, rodas vēlēšanās veidot latviešu valodai atbilstošu nosaukumu sistēmu.

Darbs uzsākts 2007. gada septembrī un 2008. gada decembrī nodots LZA Terminoloģijas komisijai.

Pēc vairāku variantu izpētes tika izvēlēta sistematika no *The Natural World of Wild Primates*, kas ir apstiprināta *The International Union for Conservation of Nature (IUCN)*. Tajā bez nosaukumiem latīņu valodā bija uzrādīti angļu valodā esošie nosaukumi. Darba gaitā tiem tika pievienoti krievu nosaukumi.

LZA TK sastāvā nav apakškomisijas, kura varētu izvērtēt šāda veida darbu, tāpēc Latvijas Dabas muzejā bija izveidota darba grupa, uzaicinot citu iestāžu speciālistus. Darba grupa vienojās par principiem, pēc kādiem tika veidoti sugu un citu taksonu nosaukumi, un apstiprināja kā pareizu autora pieeju sugu nosaukumu veidošanā. Tika paplašināta aile “Piezīmes”, kuras sākuma variantā nebija vispār, bet bijis atsevišķs teksts. Visiem darba grupas dalībniekiem izsaku dziļu pateicību par konsultācijām un kopējo darbu, bet īpaši - Rūtai Sukovskai, LDM Zooloģijas nodaļas vadītājai.

Darba gaita. Salīdzinot latīniskos nosaukumus un to saderību ar nosaukumiem citās valodās, tika izvēlēts latviešu valodas variants. Piemēram, ja suga *Microcebus berthae* visās valodās zināma kā Bertas peļlemurs, tad nebija vajadzības izgudrot citu nosaukumu. Vairāku sugu nosaukumi ir veidojušies pēc kādas personas vārda (uzvārda), piemēram, Kokerela peļlemurs, vai izmantojot ģeogrāfiskos nosaukumus, piemēram, Zanzībaras pundurgalago. Nosaukumus, kuros izmantoti uzvārdi vai ģeogrāfiskie nosaukumi, pārbaudīja filologs prof. Ojārs Bušs. Nosaukumi, saistīti ar ārējām īpašībām, ir vislabākie, jo dod priekšstatu par dzīvnieka izskatu un ļauj viegli atšķirt vienu sugu no citas, piemēram, *Leontopithecus chrisopygus* – zeltspēķu lauvpērtiķis. Pēc ārējām pazīmēm tika nosauktas ne tikai atsevišķas sugas, bet arī ģintis, piemēram, *Chiropotes* – Kuplastpērtiķi. Daži nosaukumi saglabāti bez locījuma, respektējot vietējo valodu, piemēram, ģints *Callicebus* – titi un tās sugas. Gadījumos, kad nosaukumi dažādās valodās doti pēc atšķirīgiem principiem, tika meklēti varianti, kā tos vienkāršot. Piemēram, ģints *Hapalemur* – bambuslemuri un tās sugas. Nosaukums “bambuslemurs” ir daudz saprotamāk, nekā „hapalemurs”. Lai saglabātu bināro nomenklatūru, kā arī izvairītos no vairākiem vārdiem nosaukumos, izmantoti salikteni, piemēram, ziemeļu slaidlemurs, trejjoslu naktspērtiķis u.c.

Pats grūtākais bija jautājums, kas saistīts ar nelokāmas formas izmantošanu vārdos ar galotni *-i*. Piemēram, mums gribēja uzspiest *titi* nosaukt par “tits”, kas būtu nosaukuma un oriģinālā vārda izkropļojums. Nosaukumam jābūt vai nu tiešam latviskam, vai jāpieņem tā oriģināls variants, jo sevišķi tāpēc, ka šie dzīvnieki Latvijā nedzīvo. Pēc dažu LZA TK locekļu uzstājīga pieprasījuma nosaukumi *inds, loris, saimirs* tomēr apstiprināti lokāmā formā, jo tie jau sen parādījušies literatūrā un iegājuši apritē. Nelokāmā formā saglabāti nosaukumi: *titi, saki, vari, uakari*. Tāpat pēc TK pieprasījumā nosaukums “kolobuss” aizvietots ar *kolobs*, lai izvairītos no dubultās galotnes, kaut vairākos svešvārdos, piemēram, *tonuss, konuss* u.c. saglabājas abas galotnes.

Darba rezultāts. Izveidoti Primātu kārtas visu taksonu nosaukumi latviešu valodā sistematiskā kārtībā. Tie iekļauti tabulā, kurā šie nosaukumi ir 4 valodās, ar vairāku grupu īsiem aprakstiem. Kopējais nosaukumu skaits - 530, no tiem 290 ir sugu nosaukumi, bet kopā ar pasugām – 432.

Saraksts apstiprināts LZA TK sēdē 2009. gada 9. jūnijā (protokols Nr. 4/1094) un ieteikts publicēšanai ar visām piezīmēm. Ar to var iepazīties LZA TK materiālos, pieejamos gan elektroniski, gan brošūrā “LZA Terminoloģijas komisijas jaunumi”, „Latvijas Vēstnesī”, kā arī LDM mājas lapā un 2010. gada Muzeja jubilejas izdevumā, kas iznāks aprīlī.